CHET TILINI MADANIYATIGA BOG'LANGAN HOLDA MUSTAQIL O'RGANISHNING AYRIM SAMARALI USULLARI VA AFZALLIKLARI

Bozorboyeva Ominaxon Alijon qizi
Farg’ona Davlat universiteti 2- kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tilini o’rganishda va muloqotda tili o’rganilayotgan xalq madaniyatidan va madaniy normalaridan xabardor bo’lishning afzalliklari haqida so’z yuritilib, chet tilini madaniyat bilan bog'lagan holda mustaqil o‘rganishning ba’zi samarali usullari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: madaniyat, o'rganilayotgan til, mustaqil o'rganish, tilni o'zlashtirish, til ko’nikmalari, nutq.

Chet tillarini o'rganish o’quvchilardan ko'proq mustaqil ravishda o’z ustida ishlashni va tili o’rganilayotgan xalq madaniyatidan xabardor bo'lishni talab qiladi. Til o‘rganayotgan o‘quvchilar sinfda ham, darsdan tashqarida ham bilim olishlari, ko‘proq mashq qilishlari, bilim va til ko‘nikmalarini mustaqil ravishda mustahkamlashlari kerak [M. Umaraliyeva, 2021]. Chet tilini o'rganish nafaqat grammatikani yoki to'rtta asosiy til ko'nikmalari (o'qish, yozish, tinglash va gapirish)ni o'rganish, balki yangi madaniyat va yangi millatni o'rganishdir. Chet tilini o'zlashtirish o'rganilayotgan tilning madaniy muhitini ham o'z ichiga oladi, chet tili madaniyatini tushunish o'quvchilarga madaniy kontekstda so'z va iboralarning mos ma'nosini tanlash imkonini beradi. “Til va madaniyat o‘rtasidagi munosabat ramziy xususiyatga ega bo’lib, til madaniyatni aks ettiradi, madaniyat esa tilni shakllantiradi. Til xalqning kelib chiqishi va boshidan kechirgan tarixi bilan bog'liq va bu kelib chiqish, o'z navbatida, xalq madaniyatiga oid o'ziga xos so'zlarni yaratadi" [M. Umaraliyeva, O.Bozorboyeva, 2021].

Barri Tomalin aytganidek, madaniyat beshinchi til ko'nikmasi bo'lib, o'quvchilarga tili o’rganilayotgan xalq qadriyatlari, an’analari, muloqot madaniyati, turli xil vaziyatlarga ushbu xalq madaniyatidan kelib chiqgan holda yondashish,

shuningdek, ushbu xalqni boshqa xalqlardan ajratib turuvchi madaniyat normalari va xususiyatlarini o’rganish imkonini beradi. Chet tilini madaniyati bilan bog’liq holda o’rganish o'quvchilarga madaniyatlar o'rtasidagi xilma-xillikni qabul qilish, tushunish va bunga moslashishni o’rgatadi. [Barri Tomalin] va bu masalada til o’rganuvchilarga quyidagi metodlardan foydalanish qo’l keladi:

Qo’shiqlarni matnlari bilan tinglash va aytish

Musiqa madaniyatning bir qismi hisoblanadi, shuningdek, talabalarga chet tili va madaniyatini o'rganishga yordam berish uchun ta'lim vositasi sifatida foydalaniladi. Mustaqil til o’rganuvchi o'quvchilar qo'shiq matnlaridan til ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida samarali vosita sifatida foydalanishlari, ya’ni qo’shiqlarni birgalikda aytish orqali mashq qilishlari mumkin. Bu tinglab tushunish va nutq qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi, qo'shiqni tinglash va kuylashda nutqdagi so'zlarni qanday talaffuz qilish, ularni bir biriga qanday bog'lashni, ba'zi yangi so'z va iboralarni qo'llashni o'rganish mumkin.

Subtitrli filmlar tomosha qilish

Ispaniyada bir guruh talabalar subtitrli filmlarni tomosha qilishning til ko‘nikmalarini rivojlantirishga ta’sirini tajriba orqali o’rganishdi. Buning uchun o'rta maktab o'quvchilari ingliz tilida subtitrlar va subtitrlarsiz teledasturning epizodini tomosha qilishdi. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning tinglab tushunishi, syujetni va so’zlarni tushunishi subtitrsiz emas, balki subtitrli variantlarni tomosha qilgandan keyin rivojlangan. [J. Birules-Muntane va S. Soto-Farako]. Sinovdan ko'rinib turibdiki, subtitrli filmlarni tomosha qilish o'quvchilarga o’rganilayotgan tilda tinglab tushunish, so'z boyligi oshirish va mazmunni tushunishni yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, tili o’rganilayotgan xalq mahalliy aholisining qanday muloqot qilishlari haqida aniq tasavvurga ega bo'lish imkonini ham beradi, qolaversa, o'quvchilar organayotgan chet tilining madaniy muhiti haqida ko'proq ma'lumot berishga yordam beradigan muayyan iboralar, maqollar va birikmalarni o’rganadilar.

Badiiy asarlar o’qish

Har bir mamlakat yoki xalqning madaniyati adabiyotida aks etganligi sababli, tili o’rganilayotgan xalq badiiy asarlar va romanlarni o'qish madaniyat ta'sirida yaratilgan so'z va iboralarni majoziy ma'nolarini haqiqiy madaniy kontekstda ko’rish va o’rganishni ta'minlaydi hamda to'rt asosiy til ko'nikmalari (tinglab tushunish, o’qib tushunish, yozish va nutq)ni va syujetni tushunishni rivojlantirishda samarali usul hisoblanadi.

Podkastlar tinglash

Podkastlar tinglash tinglab tushunish va nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Chet tilini organuvchilar podkastlar tinglash orqali quyidagi natijalarga erishishlari yoki til ko’nikmalarini rivojlantirishda foydalanishlari mumkin:

Talaffuzni rivojlantirish – o’rganilayotgan tilda so'zlashuvchilarning nutqini tinglash so'zlarni to’g’ri talaffuz qilishni va tovushlarni bir biridan ajrata olishni rivojlantiradi. Masalan, ingliz tilidagi "ship" va "sheep" so’zlari o'rtasidagi xilma-xillik olaylik. Bundan tashqari, podkastlarni tinglash va qaytarib aytish orqali o’rganuvchilar intonatsiyani ham o'rganadi. (Intonatsiya – bu so’zlashuvda ovoz tonini pasayishi va ko’tarilishi, bu ayniqsa ingliz tilida muhim ahamiyatga ega, ammo ko'pchilik o'quvchilar va o'qituvchilar intonatsiyaga e'tibor bermaydilar)

Tinglab tushunish- odam qancha ko'p o’rganayotgan tilini tinglasa, shu tilda tinglab tushunish qobiliyati ham shuncha yaxshilanadi. O'z ona tilida so'zlashuvchilarni tinglash orqali til o’rganuvchilar o’rganayotgan tillaridan sof shu tilda so’zlashuvchi aholi qanday foydalanishi, nutqda jumlalar qanday bog'langanligi yoki tuzilganligi va ona tilida so'zlashuvchilar nutqni qanday bog'lashi va so'zlarning turli ma'nolarini ifodalash uchun turli ohanglardan foydalanishi bilan tanishadi.

Yozish ko'nikmalarini oshirish - Podkastni tinglagandan so'ng, u haqida xulosa yoki fikr yozish borish yozish qobiliyatini yaxshilaydi va ma'lum bir mavzu bo'yicha yangi g'oyalarni beradi, tinglash paytida podkastlarning skriptlarini yozish esa tinglash qobiliyatini yaxshilaydi.

Yuqorida keltirib o’tilganidek, o’rganilayotgan til madaniyatidan xabardorlik til o'rganuvchilarga ushbu xalq bilan tushunmovchiliklarsiz muloqot qilish va suhbat

davomida ravon bo'lish imkonini beradi. Qolaversa tildagi madaniyatni aks ettiruvchi birliklar, iboralar va maqollarni kontekstda ma’nolarini to’g’ri ishlatish va tushunishga ham yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Birulés-Muntané, J., & Soto-Faraco, S. (2016). Watching Subtitled Films Can Help Learning Foreign Languages. PloS one, 11(6), e0158409. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158409

2. Carr, M. (1996). Teaching children to self-regulate: a resource for teachers. Athens: National Reading Research Centre

3. Malone, G. and Smith, D. (1996). Learning to learn: developing study skills with pupils who have special educational needs. London: National Association of Special Education Needs.

4. Umaralieva, M. (2021). Some challenges in encouraging independent learning. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(4), 1878-1882.

5. Umaraliyeva M. & Bozorboyeva O. (2022) Ingliz xalqiga xos lingvokulturologik xodisalarning tilda aks etishi, O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. 13-SON. 552-555

6. Umaraliyeva M. & Bozorboyeva O. (2023) THE MANIFESTATION OF LINGUISTIC CULTURAL PHENOMENA OF THE ENGLISH PEOPLE IN THE LANGUAGE. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SOCIAL SCIENCES. Volume: 03 Issue: 03 | March – 2023, 112-114